

kao kod stalnih frazeoloških izraza (*provesti - što - u što*) ili našim znanjem iz situacije, tj. poznavanjem činjenica *a priori* (znamo da Waldheim treba da putuje).

Ovi »Vjesnikovi« naslovi, koji se javljaju uz kraće, često agencijske vijesti, imaju prepoznatljiv, »kućni«, poseban stil. Međutim, nije sigurno da taj poseban stil ima posebnu vrijednost. Za to nedostaje jasnoće, a slobodom koja nam se ostavlja da biramo izostavljeni upravni glagol i njegovo vrijeme praktički se ne možemo koristiti dok ne pročitamo cijeli članak (npr. *putuje, želi, hoće, mora, sprema se, biva slatitd.* na Bliski istok). Autori takvog stila previše pretpostavljaju: temeljitog čitaoca i intiman odnos sa čitaocem koji sa »svojim« novinama čini zajednicu i brine iste brige (VUS se svojim čitaocima obraćao svojedobno sa »dragi vusovci«, a »Vjesnik« rado stavlja naslove u prvom licu množine kao *Hoćemo li skoro na Mars?, Trošimo li previše benzina ili Ima nas više - žene žive dulje*). Ta je intimnost, međutim, nepotrebna, jer je jednosmjerna: novine biraju vrijeme, opseg, način i predmet informiranja, na što čitalac, kao što je poznato, nema bitnog utjecaja.

Vladimir Anić

O NAZIVIMA INTERESNIH ZAJEDNICA

Gotovo svaka promjena u društvu ima u jeziku za posljedak i poneki novi pojam ili riječ. Nedavna polemika vođena na stranicama ovoga časopisa o tome koji je naziv točan: somoposluga, samoposluživanje, samoposluživaonica ili samoposlužnica pokazuje: 1. kako se pri izboru naziva za neki novi oblik društvene djelatnosti ili novu ustanovu može neizabrati najbolji ne nađe li se odmah u početku pri ruci savjet jezičnog stručnjaka i 2. kako kasnije raspravljavanje manje koristi jer se nazivi ustanova široka društvenog interesa brzo usvijeste u najširim narodnim dijelovima i praktički ih je vrlo teško mijenjati.

U najnovije smo doba svjedoci pojavi još jednog novog pojma: pojma »samoupravnih interesnih zajednica«. Novi Ustav SFRJ i Ustav SRH posvećuju im i posebne odjeljke što najrječitije govori o važnosti koju im pridaje naše društvo. »Samoupravna interesna zajednica« opći je pojam za zajednice što ih »osnivaju radni ljudi, neposredno ili preko svojih samoupravnih organizacija i zajednica, radi zadovoljavanja svojih osobnih i zajedničkih potreba i interesa i radi usklađivanja rada u oblasti za koju osnivaju interesnu zajednicu s tim potrebama i interesima« (Ustav SFRJ, član 51). To znači da će, sukladno toj ustavnoj odredbi, biti osnovane samoupravne interesne zajednice po pojedinim područjima društvenog zanimanja. Neke su od njih već osnovane, kao npr. *Interesna zajednica kulture Zagreb* (Večernji list, 20. veljače 1974., »Prilog«, str. 66.), a neke se upravo osnivaju npr. *Interesna zajednica fizičke kulture* (Večernji list, 13. ožujka 1974., str. 3.).

Upravo na nazive interesnih zajednica po pojedinim područjima društvenog zanimanja odnosi se ovaj članak. Kao što ni dijelovi velikih radnih organizacija ne ističu uvijek u svom naslovu da su OOUR i da imaju status pravnih osoba jer je to u većini slučajeva suvišno, suvišno je tako i u nazivu pojedinih zajednica isticati uvijek da je riječ o interesnoj zajednici, jer je interesnost, zajedno sa samoupravnošću, glavna značajka novih zajednica. Neprestano ponavljanje pridjeva »interesna« svaki put, uza svaku zajednicu dovest će vrlo brzo do isuviše ponavljanja i neekonomičnosti u svakodnevnoj uporabi, toliko više što se interesne zajednice tek osnivaju i što će ih se broj u dogledno doba podosta uvećati. Dovoljno je dakle da naziv sadrži samo podatke da je riječ o zajednici i društvenoj djelatnosti na koju se određena zajednica odnosi npr. *Zajednica društvenih djelatnosti* ili *Zajednica brodogradnje* i sl. Do nesporazuma neće doći, a k tomu biti će postignuta i jednostavnost i ekonomičnost, koje nam često nisu odlikama.

Valja također upozoriti na još nešto: u nazivu zajednica, a tako i drugih organizacija, dobro je ispred imena mjesta dodati riječ *grad*, pa bi potpun i ispravan naziv glasio npr. *Zajednica fizičke kulture grada Zagreba*, a ne *Zajednica fizičke kulture Zagreb*. Ovo je uzrokovano sve češćom uporabom posvojnog genitiva vlastitog imena u nazivima (npr. *Zajednica zdravstvenih ustanova Hrvatske*, *Društvo za tehniku zavarivanja Hrvatske*) umjesto posvojnog pridjeva izvedenog od vlastitog imena, koji se gdje gdje sačuvao (npr. *Hrvatsko stenografsko društvo*, *Hrvatsko prirodoslovno društvo*).

Da bi se izbjegao genitiv, koji se kadšto osjeća nepriličnim počeo se upotrebljavati nominativ kao i u spomenutom primjeru *Interesne zajednice za kulturu Zagreb*, što u nekim nazivima može dovesti do zabune jer je npr. naziv *Zajednica kulture Zagreb* strukturno istog tipa kao i npr. *Ugostiteljsko poduzeće »Split«* ili *Trgovačko poduzeće »Slavonija«* u kojim nazivima (jer se gdje gdje pišu i bez navodnika) riječi *Split* i *Slavonija* ne odnose na grad odnosno pokrajinu, nego su nazivi tih poduzeća. Da bi se otklonila i najmanja mogućnost zabune, potrebno je dodati u naziv *grad*, kao što to već postoji u nekim nazivima (npr. *Društvo arhitekata grada Zagreba*). A i jedan i drugi savjet moguće je još uvijek prihvatiti budući da se nazivi na koje se oni odnose nisu do sada toliko proširili da ih ne bi bilo moguće ispraviti.

Marko Samardžija

DVIJE TUĐICE KAO ŠAHOVSKI NAZIVI

U nas se malo pisalo o hrvatskom šahovskom nazivlju: u šahovskoj literaturi nika-ko, u jezičnoj samo usputno. Posljedica je toga da jezik u tekstovima o šahu nije besprijekoran (na to je upozorio Ljudevit Jonke u »Šahovskom glasniku« hr. 10, 1969.), a upotrebljavaju se i neki barbarizmi.

Takav je barbarizam i *c a j t n o t*.

Cajtnot je riječ njemačkog podrijetla, a znači *vremenski škipac*. Svaka je turnirska partija, naime, vremenski ograničena: šahist mora povući određen broj poteza u zadano vrijeme. Ako to ne učini, gubi partiju. Tako se kadšto događa da mora odigrati mnogo poteza za malo vremena. U tom slučaju govorimo o vremenskom škipcu.

Ljudevit Jonke upozorio je u svojoj knjizi *Književni jezik u teoriji i praksi* na čestu upotrebu te riječi: »U izvještajima sa šahovskih turnira u našim novinama dosta često nalazimo kako je neki igrač došao u *cajtnot*, pa je povukao pogrešan potez i izgubio partiju. Treba zaista biti šahist i poznavalac njemačkog jezika te znati da njemačka riječ *Zeitnot* znači isto što i naš vremenski škipac ili, još jednostavnije, oskudica vremena. Ako to nismo, pa želimo pogledati npr. u Hurnov »Njemačko-hrvatski riječnik« iz 1954, koji ima 697 strana, ili u Ristić-Kangrgin »Nemački-srpskohrvatski rečnik« iz 1936, koji ima 1794 strane, doživjet ćemo neugodno iznenađenje da se ta riječ iz šahovske terminologije i ne nalazi u tako golemim riječnicima. Pa što da onda radi naš obični čitalac u selu i gradiću?« (2. izd., Zagreb, 1965., str. 408.)

Pa ipak, unatoč Jonkeovom upozorenju, *cajtnot* ne samo što nije iščezao, nego se upotrebljava gotovo još češće. Nekoliko će primjera to potvrditi.

»Šahovski glasnik«, jedini hrvatski šahovski časopis, ima u svakom broju bar jednom riječ *cajtnot*: »Težak previd, iako nije bio u *cajtnotu*.« (Br. 7, 1970.)

»Geller se izvlači, dolazi čak u nadmoćnu poziciju, no prihvaća retni zbog strašnog *cajtnota*.« (Br. 8, 1971., str. 208.)

»Na to ih je natjerao ne samo obostrani *cajtnot*, već i dinamička ravnoteža pozicija.« (Br. 1, 1974., str. 10.) »U *cajtnotu* ermi sam sebi postavlja zamku.« (Br. 3, 1974., str. 98.)

Treba spomenuti da se *cajtnot* upotrebljava katkada i u nešahovskim tekstovima.

Prije desetak godina pokazao je Stjepan Babić kako se, zahvaljujući modi, riječ